

Gyermekszegénység Lakásmegtartási nehézségek és a gyermekszegénység kapcsolata Szentesen

Szabó Péter

Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar
Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék
e-mail: szabop@etszk.u-szeged.hu

Kulcsszavak: szociálpolitika, gyermekszegénység, másodelemzés, adósságkezelés, lakásfenntartási költségek, önkormányzati feladatok

Összefoglalás

A Gyermekszegénység témakörét a XXI. század elején Magyarországon is kiemelt érdeklődés övezi, nem pusztán annak tartalma miatt, hanem politikai, ideológiai túltöltöttsége miatt is.

2007-ben a Szentesi Családsegítő Központban végzett *vizsgálat célja* volt, hogy feltárja a gyermekszegénység és a lakhatási nehézségek összefüggéseit, valamint rávilágítson a helyi szociálpolitika lehetőségeire, nehézségeire. A kutatás alapvetően beavatkozás nélküli adatgyűjtésre szorítkozott. Az adatlapok szinte kérdőívnek tekinthetők, a kutatás ezen kérdőívek egyidejű összegyűjtését és elemzését vállalta fel, hasonlóan a statisztikai célokra gyűjtött adatok *másodelemzéséhez*.

Egyértelmű *eredményeket* adott a kutatás, melyek szerint nem a tudatos hiány felhalmozás és a potyautasok cipelése jelenti az adósságkezelési szolgáltatás legnagyobb gondját, hanem egy olyan stabil - vagy inkább növekvő - réteg megléte, akik alacsony jövedelmük miatt létfenntartásukra fordítják a lakásfenntartásra szánt támogatásokat is. A gyermekes családok kiadásaiban nagyobb hányaddal szerepeltek a fogyasztási kiadások. A háztartások pénzügyi egyenlegét vizsgálva kimutatható, hogy sokkal nagyobb a veszélye a gyermekes családoknál annak, hogy a kiadások meghaladják a bevételeket.

Következtetések: szükség van az önkormányzati bérlakások díjszabásának felülvizsgálatára, a bérlakás koncepció átgondolására, valamint a támogató szolgáltatások hatékonyságának növelésére, a személyes gondoskodás módjainak - nem csak a lakhatást pótló ellátások - továbbfejlesztésére, fejlődésére. A beavatkozási tevékenységeknek nem pusztán korrekatív jelleggel, hanem - a sokat emlegetett - megelőző tulajdonságokkal is rendelkezniük kell, ezt viszont a gazdaságpolitika eszközeivel, illetve a társadalompolitikai célokkal való összeegyeztetéssel lehet megoldani.

Bevezetés

Gyermekvédelmi szakemberként szinte triviálisnak tűnt, hogy léteznek – nem kis számban – szegény családokban élő gyermekek, akik kénytelenek az élet számos területén nélkülözést elszenvedni. Kérdés azonban az, hogy a gyermekszegénység takar-e valamivel többet annál, minthogy a szegénység korszpecifikus változatának tekintsük. A gyermekszegénység definíciójának (1) szakirodalmi feldolgozása során érzékelhető, hogy a gyermekszegénységnek van egy megkérdőjelezhetetlen *morális* töltete, ami miatt az érdekes-érdemtelen párhuzam értelmét veszti. Ezen túlmenően sajnos van egy sokkal *racionalisabb* eleme is, ami a probléma mélyülésével áll kapcsolatban. A szegény embe-

rekre sokan - jó esetben - sajnálattal tekintenek, kevésbé jó esetben az önsorsrontó embert látják bennük. A szegény családba születő gyermekek esetében a szegénység már egyféle hagyatékként száll a szülőkről a következő nemzedékre, ezzel még annak a lehetőségét sem kapják meg a gyerekek, hogy saját maguk ronthassák el a sorsukat. Veszteségük már a kiindulás pillanatában nagyobb, mint gondolnánk. Ezeknek a veszteségeknek a lefaragásán nem csak a családnak kell munkálkodnia, hanem a helyi közösségeknek, illetve ha ténylegesen komolyan gondoljuk a szolidaritást, akkor a tágabb értelemben vett társadalmi közegnek, felelősségvállalóknak kell megalkotniuk azt az esélyteremtő rendszert, amelyben a felkapaszkodás esélyét visszakapják a gyerekek és ezáltal a családtagjaik is.

A már említett politikai, ideológiai hatás erősen befolyásolta, hogy 2007-ben kidolgozásra került a „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégia 2007-2032, (2) melyben hosszú távú, generációs programot fogalmaztak meg a gyermekszegénység csökkentésére. A legsürgetőbb nehézségek csökkentésére pedig kidolgozták a három éves időtartamú Rövid Programot, melyen belül a cél az, hogy érzékelhetően csökkenjen a szegénységben élő gyermekek száma és aránya, hogy jelentősen javuljanak a mély szegénységben élő, végzetesen kirekesztett gyermekek életkörülményei, és hogy előkészítse a hosszabb időt igénylő változásokat. A változtatások tervszerű elindításához a helyzet tényszerű ismerete szükséges, amely figyelembe veszi a helyi sajátosságokat, a rendelkezésre álló erőforrásokat, esetleges gátakat és kiemelten figyelmet fordít a valós motivációk feltárására is. Ezen tényszerű ismeretek összegyűjtésének egyik részlete lehet a lakhatási nehézségek és a gyermekszegénység kapcsolatának feltárása.

A vizsgálat célja

A kutatás alapvető célja volt, hogy a Családsegítő Központ által gyűjtött adatokból mélyebb tartalmakat tárjon fel, és ezeket intézményi keretek között hasznosítsa és megteremtse a lakhatással összefüggő helyi közigazgatási folyamatok szakmai alapjait. A kutatás konkrét szándéka volt, hogy az alapellátási intézmény adósságkezelési tanácsadás keretében gyűjtött adatainak elemzésével közelebb jussunk ahhoz a kérdéshez, hogy helyi szinten milyen kapcsolat tárható fel a lakhatást támogató szolgáltatások működtetése és a gyermekszegénység között. Illetve helyi szinten milyen ellátásokkal, intézkedésekkel igyekeznek a gyermekszegénységet csökkenteni, amennyiben vannak ilyen irányú szándékok.

A kutatásban több szociológiai ismérv mentén is sikerült különbséget tenni gyermekes és gyermektelen család között, ezek az alábbiak:

Kor, nem, lakásnagyság, lakásban élők száma, iskolai végzettség, munkaerő-piaci státusz.

Mindezek mellett célja a kutatásnak, hogy a családok, háztartások gazdálkodási lehetőségeire is rávilágítson, van-e elegendő jövedelem a kiadások fedezetére. Nem utolsó sorban pedig foglalkozik azzal is, hogy a családok milyen módon képzelik el saját sorsuk rendezését.

Módszertani alapok

A kutatás alapvetően beavatkozás nélküli adatgyűjtésre szorítkozott, a már korábban kitöltött adatlapok információinak összegzésére 2007-ben

került sor. A támogatásban részesülő lakosok adatlapjai SPSS for Windows statisztikai elemző programmal kerültek feldolgozásra, így lehetővé vált keresztábrákban megjeleníteni az adatokat, illetve ábrák formájában szemléltetni. Az elemzést megkönnyítette, hogy az adatlapok minden esetben teljesen kitöltöttek, így a válaszmegtagadások vagy hiányzó adatok problémájával nem kellett szembenézni. Az adatok természetesen nem reprezentatívak Szentes város teljes lakosságára. Feltárt minta alapján (N=50 fő) meg tudható, hogy milyen szociológiai jellemzői vannak a vizsgált csoportnak. Az adatok rögzítése a szolgáltatás igénybevételekor lekérdezéssel történt. A lekérdezések között eltelt idő okozta torzítás kiküszöbölése céljából, mindig az aktuális nyugdíjminimum volt az irányadó, hiszen maga az ellátás is ehhez kötött. Az adatlap kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a módszertani adósságkezelési projekt (3) keretében közreadott adattal megegyező kérdéseket tartalmaz, így a települések közötti összehasonlítás lehetőségét rejti magában.

Szentesen ebben a témában korábbi adatgyűjtés nem történt, így a hipotézis megfogalmazásához pusztán a tapasztalatok és az általánosítható, szélesebb körből származó információk voltak felhasználhatóak. (4)

A kutatás hipotézisei:

Az adósságkezelési szolgáltatás körében támogatott családok jellemzően önkormányzati bérlakásban élnek, a magántulajdon és a piaci logika nem türi az adósság felhalmozását. (5)

A háztartások kiadásait a lakásfenntartási kiadások mellett döntően befolyásolja a fogyasztási kiadás mértéke, így a hátralékok keletkezésében is szerepet játszik. (5)

Az adósságkezelési támogatás nem csak a munkajövedelem nélküli háztartások támogatását jelenti, a támogatottak között vannak rendszeres munkajövedelemmel rendelkező háztartások is. (5)

Eredmények

A vizsgált csoport bemutatása

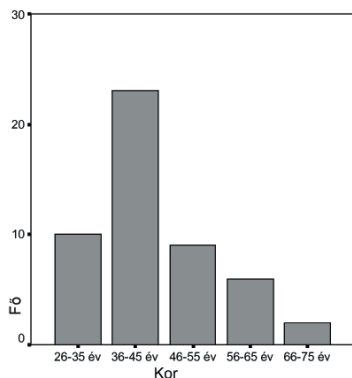
A kutatás során a Szentesi Családsegítő Központ Családsegítő Szolgálatánál vezetett adósságkezelési tanácsadói adatlapok adatai kerültek elemzésre. Az elemzés körébe 50 olyan háztartást sikerült bevonni, melyeknél minden adat rendelkezésre állt. A kutatás szempontjából jelentős tény, hogy a tanácsadást végző intézménynél rendelkezésre álló adatokról van szó, ugyanis itt felmérhetők a háztartások fogyasztási és lakásfenntartási kiadásai is, illetve a jövedelmi helyzetre és egyéb szociológiai mutatókra is lehet információkat gyűjteni.

Az összegyűjtött adatokat elemezve megtudhatjuk, hogy a szolgáltatáson belül milyen strukturális hibák rejlenek, valamint átfogó képet kaphatunk arról a népességsoporról, akik több szálon is függőségbe kerültek a jóléti ellátórendszerrel. Mindezen tényezők szükségesek egy esetleges változtatás előtti felméréshez, annak eldöntéséhez, hogy kik, milyen előnyöket, vagy esetleg hátrányokat szenvedhetnek el a beavatkozást követően.

Adósságkezelésben résztvevők

Kor, nem és gyermekszám szerinti megoszlás

Az adósságkezelési szolgáltatást igénylők között legnagyobb százalékban (46%) a 36-45 éves korcsoport képviselteti magát, ezen túlmenően az igénylők 66%-a aktív korú. A nyugdíjas korú igénylők aránya nagyon alacsony. Mindezekből elmondható, hogy *a hátralékok munkaképes korban keletkeznek, ami feltételezhetően az elégtelen munkajövedelmekkel is összefüggésben van.*

1. ábra: Az adósságkezelésben részesülők száma korcsoportonként

Az ábra nagyon szemléletesen megmutatja a 36-45 éves korcsoport kiugróan magas arányát, ami éppen a produktivitás fő korszakának számít. Az adósságkezelésben részesülők többsége 26-55 éves, tehát aktív korú.

A családok 20%-ában nem él 18 éven aluli gyermek, a gyermekes családok esetében az átlagos gyermekszám megközelíti a 3-at (2,9).

Az igénylők nemek szerinti megoszlása egyértelmű nő többletet mutat, ami teljes mértékben alátámasztja azt az általános tapasztalatot, hogy általában a nők járnak a családi ügyeket intézni.

A háztartásban fellelhető krónikus betegségekkel kapcsolatban megállapítható, hogy az arány magas, majdnem minden második háztartásban van legalább egy fő, aki diagnosztizáltan krónikus betegségben szenved. Figyelemre méltó az az adat is, hogy szinte minden negyedik igénylő családjában van közgyógyellátásban részesülő személy. Amennyiben ezeket a tényeket összevetjük azzal,

hogy ezekben a háztartásokban alapvetően nem öregek élnek, kijelenthető, hogy *munkavállalási szempontból ideális korú személyek az egészségi állapotuk tekintetében az átlagnál rosszabb helyzetben vannak.*

Lakás jellemzői és a családnagyság közötti összefüggések

A lakások közül 6 nem éri el a 45m²-es nagyságot, a programban résztvevők többsége viszont 60m² feletti lakásban lakik. A gyermekes családok körét vizsgálva látható, hogy általában a nagyobb lakásokat lakják. A családnagyság növekedésével együtt nő a szobák száma is. A gyermekes családokon belül 2,75 fő jut egy szobára, a programban résztvevő családokban az egy szobára jutó személyek száma: 2,07 fő. Összehasonlítva a két adatot látható, hogy *a gyermekes családok a magasabb szobaszám ellenére zsúfoltabban laknak, mint a gyermektelen családok.* Három olyan család van, ahol komfort nélküli lakásban élnek gyerekek, a többiekben jellemző, hogy komfortos, vagy összkomfortos a lakás. A lakás tulajdonviszonyait tekintve a gyermekes családok és a gyermektelen családok között különbözőség nem mutatható ki, mindkét esetben a tulajdon és az önkormányzati bérlakás a döntő, 1/3-2/3 arányban képviseltetve magukat.

Iskolai végzettség és munkaerőpiaci státusz

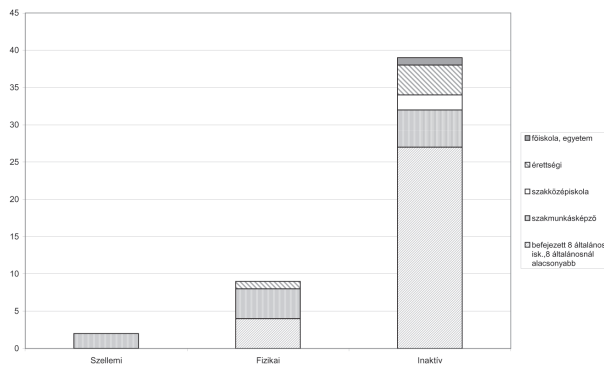
Az adósságkezelés szempontjából nagyon fontos tényező a családok jövedelemtermelő képessége, amely alapvetően a koruktól, iskolai végzettségüktől, munkaerőpiaci státuszuktól, egészségi állapotuktól, háztartás-összetételüktől, szocializációjuktól, a térség gazdasági lehetőségeitől és még nagyon sok más dologtól függ. (6) A vizsgálat koncentrált az egyéni tényezőkre is, abból a feltevésekből kiindulva, hogy a helyi viszonyok hasonlóképpen hatnak az itt élők mindegyikére. A korábbi fejezetrész tárgyalta a kor szerinti megoszlást, amiből látható volt, hogy a családok jelentős része aktív korú, így az elvi lehetősége adott a munkavállalásnak. Az egészségi állapotuk már jelentősen korlátozza ezt a lehetőséget: Az iskolai végzettségek alapján szinte csak két kategória állítható fel,

1. olyanok, akik rendelkeznek szakmával és/vagy érettségivel, illetve

2. olyanok, akik csak 8 általánossal rendelkeznek, vagy még azzal sem.

A 2. csoport létszáma 13-al meghaladja az elsőét. A gazdasági aktivitás igen kedvezőtlen képet mutat a vizsgáltak körében. *A támogatottak között csak minden ötödik háztartásban van jövedelemtermelő tevékenységet folytató személy.*

Látható, hogy a mintában jellemzően alacsony képzettségű, inaktív háztartások vannak. A közép-

2. ábra: A támogatottak gazdasági aktivitása és iskolai végzettsége

fokú végzettség megléte már afelé mutat, hogy munkavállalóvá lehet válni. A 116 fős gyermek populációból 72 gyermek olyan háztartásban él, ahol nincs aktív kereső, ez nem pusztán a jövedelmi nehézséget jelenti, hanem azt is, hogy a gyermek nem lát olyan mintát, amely a munkavállalás fontosságát erősítené, és esetleg szocializálná a későbbi munkavállalói magatartásra.(7) Fontos azonban észrevenni, hogy vannak olyan háztartások is, ahol van kereső, sőt olyan is, ahol kettő is van (összesen: 18), mégis a jövedelmi helyzetük és a kiadásaik alapján beleesnek a támogatottak körébe. Ezek alapján elmondható, hogy téves az az elképzelés, hogy az adósságkezelés keretében a nem dolgozó és fizetni nem akaró családoknak utólagosan kifizeti az önkormányzat a kiadásaikat.

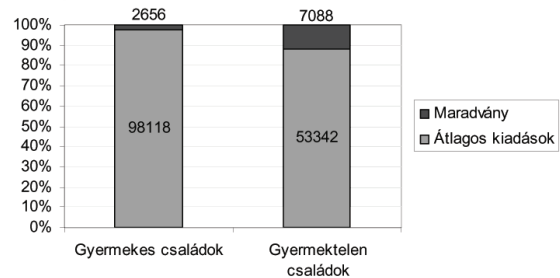
A munkajövedelmeken kívül a háztartásokban a transzfer jellegű jövedelmek is képezhetik a család vásárló-kapacitásának alapját, (8) ebben a tekintetben az egyes ellátási típusokat vizsgálva az alábbi tények állapíthatók meg.

Nyugdíjszerű ellátásban a támogatottak közel fele (46%) részesül, ezzel együtt van olyan háztartás, amely a „nyugdíj” mellett a gyermekgondozási támogatások valamelyikét is kapja.

Jövedelmek és kiadások

A jövedelmi viszonyok vizsgálatánál már rendelkezünk a családokról egy megközelítő képpel, ugyanis a támogatás megítélése is jövedelemfüggő. A vizsgálat kiterjedt arra is, hogy hány gyermekes háztartás él a vizsgálati csoport medián jövedelme alatti szinten - 16 háztartás -, tehát a további 25 medián fölötti háztartásban további 24 családban van gyermek (összes gyermekes család száma: 40). Ez azt a képet erősíti, hogy a családi jövedelem abszolút mértékét tekintve a gyermekes háztartások vannak erősebb pozícióban. A lakásmegtartási nehézség szempontjából a jövedelmen kívül a kiadás mértéke a fontos. Az egy főre jutó jövedelmek, és az egy főre jutó kiadások összevetése megmu-

tatja, hogy hány olyan család van, ahol az elvi lehetősége megvan annak, hogy a jövedelmek elégségesek legyenek a kiadások finanszírozására.

3. ábra: A gyermekes és gyermektelen családok átlagos összes kiadása és a maradvány mértéke

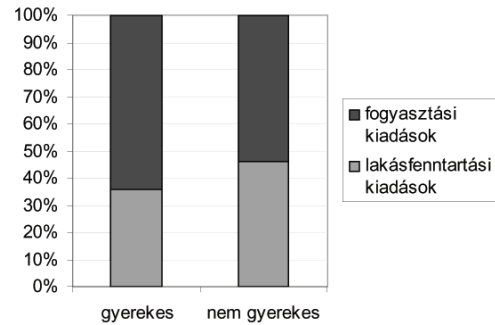
Az ábra némileg megtévesztő, mert azt sugallja, hogy a családokban elegendő jövedelem áll rendelkezésre.

Az 50 háztartásból csak 9-nél elegendő a jövedelem a kiadások finanszírozására, ebből két háztartás esetében nem haladja meg a pozitívum a 2000 Ft-ot, ami egy váratlan kiadás kapcsán elolvadhat. Még két háztartásban szinte forintra egyezik a kiadás a bevétellel, ami egy bizonytalan egyensúlyt jelent. Megtakarítási lehetősége csak 3 családnak van, ami konkrétan azt jelenti, hogy bevételeik meghaladják minimum 10.000 Ft-tal a kiadásaikat. A támogatás megítélésének feltétele a 25% önerő vállalása, ez alapján az előbbi 3 család lenne csak támogatásra jogosult. Annak érdekében, hogy az ellátáshoz többen hozzáférjenek, a helyi rendszerben ezt a kitévelt úgy alkalmazzák, hogy az adósságkezelésbe a tartozásnak csak akkora részét vonják be, amelynél a folyósított lakásfenntartási támogatás fedezi a számított önrészt. Így a támogatásban való részvétel nem jelent külön kiadást a családoknak. A gyermekes családok esetében 30.000 Ft alatti egy főre jutó jövedelmet mértem a 40 vizsgált háztartás közül 36 esetben, míg a gyermekkel nem rendelkező 10 család közül egyiknek sem érte el az egy főre jutó jövedelme a 30.000 Ft-ot. A gyermekes családok átlagos egy főre jutó jövedelme: 21.301 Ft, míg a gyermektelen családok esetében ez 2.094 Ft-tal több: 23.395 Ft.

Amennyiben ugyanezt a gondolatmenetet követve megnézzük, hogy a kiadások tekintetében hogyan alakulnak a számok, látható, hogy ott a különbség 1.200 Ft-ra csökken, viszont ebben az esetben ez éppen kedvező előjelűvé is válik, mivel a gyermekes családok kiadásai egy főre vetítve alacsonyabbak, mint a gyermekteleneké. Ez az adat is igazolja azt a felfogást, miszerint a fogyasztási egysé-

gekkel való számolás sokkal jobban közelít a valós fogyasztás leírásához. Az egy főre jutó jövedelmek a normatív lakásfenntartási támogatás szempontjából is nagyon fontosak, a beadott jövedelmi adatok alapján 8 háztartásban nem éri el a jogszabályi összeget (27.130 Ft x 0,5= 13.565 Ft) az egy főre jutó jövedelem, és ezen háztartások mindegyikében él gyermek! Ezek a családok jogosultak lennének a lakásfenntartás elismert havi költségének a 30%-ára. (A képet némileg torzítja, hogy az adatfelvételkor még nem az a nyugdíj minimum összeg volt érvényben, amivel a kutatásban számoltam.)

Érdeemes a helyzet érzékeltetésére kiszámolni, hogy a jövedelem-tömeg és a tartozás-tömeg hogyan aránylik egymáshoz. A vizsgált 50 család lakásfenntartási és fogyasztási kiadásainak (Lakásfenntartási kiadások: fűtés, víz, villany, gáz, személyszállítás, közös költség, lakbér, hitel. Fogyasztási kiadások: bérlet, biztosítás, étkeztetés, kábeltévé, telefon, zsebpénz, egyéb) összege: 4.458.144 Ft. A családok összes jövedelme: 4.281.040 Ft, így látható, hogy 177.104 Ft hiány van összességében a családokban, egy családra vetítve ez kb.: 3.500 Ft. Ebből úgy tűnik, hogy a hátralékok rendezése után a jelenlegi támogatásokat csak csekély mennyiségben kell kiegészíteni ahhoz, hogy a mért fogyasztás, ár és felhasználási prioritások mellett ne halmozódjanak fel újabb tartozások. Azonban az átlagos hiányt figyelembe véve torz képet kapunk, mert *vannak olyan háztartások, ahol a pótlandó összeg meghaladja a havi 25.000 Ft-ot, ezek tipikusan nagycsaládok 4-5 gyermekkel.* Essen szó azokról a háztartásokról is, ahol jelentősebb összeg marad a házi pénztárban. Felmerül a kérdés: ők miért nem tudják teljesíteni a kiadásaikat? Ha mégis rászorulók, miben különböznek a többiektől? A jövedelmi helyzetük alapján jogosan jár nekik a támogatás, a titok nyitja nem a lakással kapcsolatos fenntartási kiadásokban, hanem az egyéb fogyasztási típusú kiadásokban keresendő. Ennek kapcsán érdemes e kettő kiadásnem egymáshoz viszonyított súlyát is megvizsgálni. 33 esetben kisebb a lakásfenntartási kiadás a fogyasztási kiadásoknál, az eltérésük mértéke is jelentős, megközelíti az 50 család esetében a 1.150.000 Ft-ot. Mindezekből az lenne logikus következtetés, hogy a hátralékok nem a rezsi díjából keletkeznek, hanem döntően a fogyasztásra átcsoportosított kiadások miatt keletkező jövedelemhiány miatt. Elmondható, hogy az adósságkezelési támogatások nagy része nem a lakásmegtartást támogatja, hanem a szolgáltatások biztosítása mellett közvetve a mindennapi megélhetéshez járul hozzá.

4. ábra: A gyermekes és nem gyermekes családok fogyasztási és lakásfenntartási kiadásai

Nagyon fontos meglátni ebben a sorban azt is, hogy nem a tudatos hiány felhalmozás és a potyautasok cipelése jelenti a gondot, hanem egy olyan stabil - vagy inkább növekvő - réteg megléte, akik alacsony jövedelmük miatt létfenntartásukra fordítják a lakásfenntartásra szánt támogatásokat is.

A TÁRKI Monitor Jelentések 2005. (9) alapján a háztartások 2005-ben egy hónapban átlagosan 126.249 Ft-ot fogyasztottak el, 2003-ban az egy háztartásra jutó havi fogyasztás mértéke 103.156 Ft volt. A TÁRKI fogalomhasználata és mérési módszertana másként definiálja a fogyasztási kiadások körét, de megközelítően összevethető a jelen kutatás adataival. Az egyes fogyasztási tételeket és a hozzájuk köthető összegeket megadja a TÁRKI, így a kutatásban használt módon átszámíthatóak, ami alapján a lakásfenntartási kiadások országos havi átlagával - 32.307 Ft-tal - szemben a kutatásba bevont családoknál Szentesen a havi átlag lakásfenntartási kiadás 33.141 Ft.

A kutatás nem terjed ki arra, hogy a fogyasztási kiadások milyen célra fordítódnak, illetve mennyire szolgálják a gyermekek fogyasztását, bár a zsebpénz és az étkeztetés vélhetően hozzájuk köthető. Fontos lenne a kiadás nemeket tovább bontani és specifikusan, a felhasználás szerint rögzíteni, így az adósságkezelés folyamatában a tervezés során nagyobb hangsúlyt fektetni rá, ezáltal képviselőket biztosítani a gyermekek igényeinek.

Hátralékok

A hátralékok vizsgálata során az egyes szolgáltatókat nem különböztettük meg a tulajdonviszony és a gazdasági vállalati típus alapján. A szolgáltatókat piaci szereplőként szemlélve, arra a felvetésre alapoztunk, hogy a szolgáltatók is - mint általában az emberek - a profit maximalizálásra törekszenek. Felmerült a kérdés, hogy melyek azok a területek, amelyek mentén a hátralékok csökkentése elkezdhető, és a gyermekek biztonságos lakhatása a legnagyobb eséllyel szavatolható. Szükséges az adatok áttekintése:

Tartozás típusa	Adós háztartások száma	Átlagos tartozás
Gáz	7	85.314 Ft
Víz	14	89.426 Ft
Villany	8	92.983 Ft
Bérlet	23	156.517 Ft
Távhő	16	129.875 Ft

1. táblázat: A tartozások megoszlása a háztartások száma és átlagos nagysága alapján

Egy háztartásra jutó átlagos hátralék összege: 165.419 Ft.

11-en vannak, akiknek egynél több adósságuk van, ezek közül - bevallottan - 2-nél több adóssággal 4 háztartás rendelkezik, közülük kettő gyermekes háztartás.

A tartozások között leggyakoribb a bérleti díj tartozás, átlagos összegében is ez a legjelentősebb hátralék.

Láthatóan a háztartások a bérleti díj és a távhő kiadásokat helyezik a hierarchia legaljára, ezeket fizetik legkevésbé. A bérleti díjak tekintetében nem lehet indok a magas összeg, mivel az a teljes lakásfenntartási költségnek a kis hányadát teszi ki. A távhő díjak esetében már inkább elképzelhető, hogy a számla nagysága befolyásolja a befizetési hajlandóságot. A szolgáltatások a legelemibb igényekhez kötődnek, így szükségességük megkérdőjelezhetetlen. A megoldás a szolgáltatók magatartásában kereshető, az ismert, hogy a helyi önkormányzat az elmúlt 2 évben nem lakoltatott ki senkit az ingatlanából az utcára, sőt a jogi eljárások nagy százalékát (44%) felfüggesztette. Az adatok azt mutatták meg, hogy bizonyos szolgáltatók szándéka nem a megfélemlítés és a behajtás felé mutatnak, és nem pusztán a piaci nyereség motiválta őket, hanem az adósságok mindkét fél számára előnyös rendezésére törekedtek. A bírósági útra terelés is inkább az önkormányzat esetében jelentkezett, mivel a szolgáltatás szüneteltetését, kikötését ők nem tudják szankcióként alkalmazni. Figyelemre méltó, hogy a távhő tartozások ilyen magasán képviseltetik magukat, mivel Szentesen ezt a fűtési formát a lakások kisebb hányada használja, illetve a termálvíz segítségével az ára is viszonylag kedvező. A vízdíjak az önkormányzati bérleti díjjal azonosan viselkednek, mivel a Szentesi Víz- és Csatornamű Kft. tulajdonosa az önkormányzat.

Összehasonlítva a gyermekes családok egy főre jutó hátralékának átlagát a gyermektelenekével, kiderült, hogy *a gyermektelen családokban sokkal*

magasabb az egy főre jutó hátralék összege, valamint a hátralék keletkezési időpontja is azt mutatja, hogy átlagosan rövidebb idő alatt halmozták fel a tartozásaikat.

A lakásvesztés veszélyét a vizsgált körben nem rejti magában egyik hátralék típus sem, mivel javarészt önkormányzati lakásban laknak, illetve az adósságrendezési szolgáltatásban való részvétel ezt hivatott megakadályozni.

A bérleti díjjal kapcsolatban az önkormányzat nem tud, vagy a polgárok védelme érdekében nem akar racionális szolgáltatói magatartást folytatni. Ennek szorító hatását azonban érzi, mert a rendszeren fizető bérlők befizetései nem elégségesek a lakásállomány fenntartására, karbantartására, fejlesztésére. Meg kell jegyezni, hogy vélhetően ezek az önkormányzati bérleti díj bevételek a teljes és hiánytalan bérlői befizetések mellett sem fedeznék a lakások állapotának megőrzéséhez és karbantartásához szükséges kiadásokat, mivel jelenleg is kiegészítésre kerülnek a nem lakáscélú bérbeadás bevételeivel. (10)

A hátralékok fokozatos csökkentése sokkal célravezetőbb, mint az egyösszegű kiváltása. A szerződő felek motiváltsága a hosszabb együttműködés során biztosítható marad azzal, hogy a teljes tartozás kiváltása időben kitolódik. Valamint lehetőséget nyújt arra is, hogy az adósságkezelési tanácsadás során figyelemmel kísért háztartásgazdálkodás újabb nem várt kiadásait is kezelni lehessen. Folyamatosan monitorozva, hogy egyáltalán fennáll-e annak az elvi lehetősége, hogy a támogatás lejártát követően az önellátás képessége - nem csak anyagi oldalról - kialakult-e? Egyetlen negatívuma, hogy az ügyfél függőségét erősíti, és bonyolítja az ügyintézt.

Nagyon fontos megjegyezni, hogy a jogszabály szerinti önrész vállalása és a támogatás felső összeghatárának korlátozása kiszorítja a legalacsonyabb jövedelműeket, illetve a már jelentős hátralékkal rendelkezőket a rendszerből.

Egyéni okok, magyarázatok és rendezési elképzelések

A megjelölt hátralék felhalmozódási okok vizsgálata során látható, hogy alapvetően két kategória köré lehet csoportosítani a válaszokat, a jövedelem elégtelen szintje és a kiadások magas szintje köré. A két tényező gyakoriságát összehasonlítva látható, hogy inkább a bevételek elvesztését, alacsony szintjét okolták a hátralék felhalmozódásáért. Az eredmények az előzetes elvárások szerint alakultak, az emberek egyértelműen úgy ítélték meg, hogy a jövedelmük a kevés. Ezt támasztja alá az is, hogy a megoldást a legtöbben a munkavállalásban látták,

illetve a jövedelmek növelésében. Nagyon alacsony bevételek mellett is voltak olyan háztartások, ahol a kiadások csökkentésében láttak még lehetőséget a helyzetük javítására. A fizetési képesség mellett nagyon fontos tényező a fizetési hajlandóság. Alacsony az idő előtt megszüntetett hátralék rendezések száma. Két-három havi fizetetlen számla esetén még nem folyamodnak a támogatás megszüntetéséhez. A hátralék rendezésének és a továbbiak kialakulásának megelőzése érdekében a családok közül 15 úgy ítélte meg, hogy van mobilizálható vagyona. Azok gondolták úgy, hogy van mobilizálható vagyonuk, akik a saját lakásukban élnek. Egyértelműen kiderült, hogy a családok nem szeretnék az egyetlen - lakástulajdon - vagyonukat mobilizálni, még azok sem, akik egyébként tudatában vannak annak, hogy van ilyen jellegű tartalékuk. Mindez kiemelkedően fontos tényről jelenít meg, mégpedig azt, hogy a családok felmérték, hogy a saját tulajdonú lakás elvesztése a felszínen maradás utolsó lehetőségének az elvesztését is jelenti.

Az adósságkezelésben résztvevő háztartások általános tulajdonságai: általában komfortos, vagy annál jobb lakásban élő bérlők, szobánként több mint két lakóval. Döntően alacsony iskolai végzettségűek, és ennek megfelelően kevésbé foglalkoztatottak, amit az egészségi állapot és a gyermeknevelés is tovább korlátoz. Jövedelmeik nem fedezik a kiadásaikat, és szeretnék a problémájuk megoldása érdekében további munkát vállalni.

Összegezve a kutatás méréseit látható, hogy a családok többségében a probléma alapja a jövedelmi oldal és a kiadási oldal egyensúlyának tartós felborulása. A helyzetet súlyosítja a fogyasztási kiadások magas részaránya.

Következtetések

A gyermekszegénység és a lakhatás kérdésében a legtöbb esetben nem lehet különválasztani a gyermek érdekeit a család érdekeitől, nem lehet testreszabottan a gyermekekre irányuló támogatást létrehozni, illetve ez a különválasztás nem lenne szerencsés.

A helyi önkormányzati, civil és egyházi gondoskodás szervezésén túl a helyi foglalkoztatási helyzet és gazdasági folyamatok nagyban befolyásolják a családok és ezen keresztül a gyermekek életesélyeit. A szegénység és a jövedelem nélkülség összefüggéseinek részletezésébe nem szeretnék belemenni, annyit viszont szükségesnek tartok leszögezni, hogy *„az egyéni jólét, illetve életkörülmények megítélése szempontjából a személyes jövedelem önmagában nem meghatározó, része ennek a közös jövedelmi és fogyasztási egységet alkotó*

többi családtag, illetve háztartástag jövedelmi viszonya is. Ez alapozza meg az ekvivalenciaskála alkalmazását is.” (11) Mindez azt is megmutatja, hogy a családi jövedelmekkel kell számolnunk még akkor is, ha annak családon belüli elosztási módjáról nem rendelkezünk információkkal. A családi jövedelmek körében nem azonos súllyal esik latba a különböző módon „megszerzett” jövedelem. Nem mindegy, hogy a család csak átengedett jövedelmekből él, vagy saját maga is képes aktívan, munkából származó jövedelmet előállítani. A munkavállalás képessége nagyon sok tényezőtől függ, szeretném kiemelni ezek közül a foglalkoztatási helyzetet, amely az adott földrajzi környezetet jellemzi. A munkavállalás, és ezen belül az alternatív típusú foglalkoztatások is döntően befolyásolhatják a jövedelmi szegénység elterjedtségét. Ezt figyelembe véve az elsődleges kitorési pontnak a foglalkoztatás bővítése, a tartós munkanélküliek munkaerő-piaci rehabilitációja, az atipikus foglalkoztatási formák bővítése tekinthető, illetve az, hogy a munkavállalási hajlandóságot negatívan befolyásoló tényezők ellen szervezett formában lépünk fel.

Az alacsony foglalkoztatási szint mellett a foglalkoztatottak alacsony képzettsége és az ezzel járó alacsony jövedelem jellemzi a térséget.

A családok egy jelentős része nem rendelkezik a megfelelő jövedelemmel ahhoz, hogy szükségleteit a piaci feltételek mellett kielégítse, ezért szükséges a jövedelmek meghatározott szintű és módú pótlása, kiegészítése. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményhez köthető nem pénzbeli ellátások nagyon sokat segítenek a napközbeni ellátáshoz, az oktatáshoz, a képzéshez és az étkezéshez jutásban, viszont a családok körében erős ellenőztözőnek számít a munkavállalás tekintetében. A támogatás jövedelemhatára viszonylag alacsony, így már egy alacsony munkabér megszerzése is azzal járhat, hogy részben, vagy egészben elveszítik a kedvezményt. A jövedelemnélküliség mellett nagyon fontos terület a lakhatás kérdése, mivel az alapvetően meghatározza a családi szocializációt, szerepeket és a testi, lelki fejlődést. Vitathatatlan, hogy az életminőség egyik legmarkánsabb fokmérője a lakókörnyezet, ami nem csak minősíti az életformát, hanem nagyban befolyásolja is azt, illetve erősen korlátozhatja a benne élők esélyeit. A lakhatás megvalósításának nem csak materiális oldala van, hanem érzelmi is. Nagyon fontos a már meglévő lakás megtartása és a lehetőség biztosítása arra, hogy a családi életciklus megfelelő szakaszában reális esélye legyen a családoknak a saját jogon (bérlőként, vagy tulajdonosként) történő lakhatás megvalósítására.

A helyi adottságok ismeretében elmondható, hogy az adósságkezelésben résztvevők közül többeknek nem sikerül kilábalni az adós státusból, illetve később újabb hátralékaik keletkeztek. Ennek oka a háztartások költségei és a teljes jövedelme közötti távolságban keresendő. Jelentős problémának tűnik továbbá, hogy nem csak a lakásfenntartási kiadások magasak, hanem a prioritásban előttük álló fogyasztási kiadások is, amelyek már „lenullázzák” a háztartásokat. Nem a lakásfenntartási támogatások magas szintű emelése látszik célszerűnek, hanem egy kettős rendszer kiépítése. Ennek első pillére képes lenne a hátralék felhalmozódásának kezdetén úgy beavatkozni, hogy kiegészítő támogatást nyújtva fenntartható legyen a fizetési képesség. A másik pillér azokban az esetekben nyújtana segítséget, amelyekben nincs meg az elvi esélye

sem a családi gazdálkodás egyensúlyban tartásának. A második pillér már figyelembe venné a rezsi költségeken túl a családnagyságot, annak szerkezetét, a jövedelemtermelő képességet. Mindezek függvényében közvetlenül támogatná elsősorban a fenntartási költségeket, illetve közvetetten bizonyos támogatott fogyasztási kiadásokat is. A támogatás színvonalának megállapításakor fogyasztási egységekkel számolt jövedelemhatárokat és támogatási határokat célszerű megállapítani.

Összegezve: a lakásfenntartásra, megtartásra szervezett támogatások egy része a fogyasztás finanszírozásába megy át. Egy átfogóbb vizsgálat során szükséges pontosan megmérni ezt az átszivárgást, illetve a fogyasztási szokások alaposabb feltérképezésével a lehetséges beavatkozási pontokat is megjelölni.

Irodalomjegyzék

- 1. Darvas Ágnes-Tausz Katalin:** Gyermekszegénység. DEMOS Magyarország, Budapest, 2006.
2. „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégia 2007-2032 MEH, SZMM, Bp. 2007.
- 3. Gyulai-Hoffman-Máhr:** Az adósságkezelési szolgáltatás gyakorlata. Szociális Igazgatási Egyesület, Debrecen, 2004.
4. Szentés Város Szociális Szolgáltatástervezési Konceptiója, 2004. Szentés Város Szociális Térképe
- 5. Czike Klára-Vass Péter:** Gyorsjelentés a díjhátralék(osok)ról. Szociális Szakmai Szövetség, Budapest, 1998.
- 6. Ferge Zsuzsa:** Ellenálló egyenlőtlenségek. Esély, 2005/4. Budapest
- 7. Darvas Ágnes-Tausz Katalin:** A gyermekek szegénysége, Szociológiai Szemle, 2002/4. 95-120.
- 8. Havasi Éva:** Megélhetési nehézségek, anyagi depriváció. Feketén-Fehéren. TÁRKI. Monitor Jelentések 2005., 59-83., Budapest
9. Feketén, Fehéren. TÁRKI Monitor Jelentések 2005., Budapest
10. Szentés Város Önkormányzata 2006. évi költségvetése, Szentés Város Önkormányzata 2007. évi költségvetése
- 11. Havasi Éva-Altörjai Szilvia:** A jövedelem, mint az anyagi jólét és a szegénység mérőszáma, Társadalomstatisztikai Füzetek 43. KSH, Budapest, 2005.

Child poverty
Connection of home holding difficulties and child poverty in Szentes

Szabó, P.

University of Szeged, Faculty of Health Sciences and Social Studies,
Department of Social Work and Social Policy
e-mail: szabop@etszk.u-szeged.hu

Key words: social policy, child poverty, secondary analysis, debt management, home expense, local governmental tasks

Summary: The topic of child poverty has an advantaged interest also in Hungary in the beginning of the 21st century, not only because of its contents, but its political and ideological filling.

The main purpose of our research in the Family Support Service of Szentes was to explore the connections of child poverty and home holding difficulties, and point to the possibilities and difficulties of local governmental social policy. The research is essentially based on collection of data without any intervention. Used data forms can be considered as questionnaires, and the research assumed to collect and analyze similarly to secondary analysis of data collected for statistical purpose. The research effected unambiguous results, by what the main problem of the debt management program are not the calculated deficit aggregation and carrying „stowaways”, but being a such constant, or mostly increasing stratum, who has very low income, and must expend for their subsistence the money support got for home expense. The consumption expense of families with children takes the bigger proportion of their budget. Examining the monetary balance of households, can be detected a larger risk, that the expenses can exceed the incomes in the case of families with children.

Conclusions: It is necessary to revise scale of fees of flats, that belong to the local government, and considering all the flat conception, increasing the effectiveness of social support services, developing the ways of personal care, including not only home supplementary services.
